

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 338.48(477):631.115

Гнатів Н.Б.

аспірант

*Інституту агроєкології і природокористування
Національної академії аграрних наук*

Скабодіна Ю.І.

науковий співробітник

*Інституту агроєкології і природокористування
Національної академії аграрних наук*

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО МЕТОДУ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

У статті розглянуто основні аспекти та тенденції розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Проаналізовано нормативно-правову базу функціонування цього виду діяльності. Увагу зосереджено на розвитку сільського зеленого туризму як пріоритетного напрямку несільськогосподарської підприємницької діяльності та додаткової форми зайнятості сільського населення. Визначено роль неурядових громадських організацій у процесі підвищення ефективності розвитку сільського зеленого туризму. Обґрунтовано доцільність використання сільського зеленого туризму з метою покращення соціально-економічного стану сільських територій.

Ключові слова: сільський зелений туризм, сільські території, сільське населення, неурядові громадські організації.

Гнатив Н.Б., Скабодина Ю.И. РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА КАК АЛЬТЕРНАТИВНОГО МЕТОДА ДИВЕРСИФИКАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ НА СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЯХ

В статье рассмотрены основные аспекты и тенденции развития сельского зеленого туризма в Украине. Дан анализ нормативно-правовой базы функционирования этого вида деятельности. Внимание сосредоточено на развитии сельского зеленого туризма как приоритетного направления несельскохозяйственной предпринимательской деятельности и дополнительной формы занятости сельского населения. Определена роль негосударственных общественных организаций в процессе повышения эффективности развития сельского зеленого туризма. Обоснована целесообразность использования сельского зеленого туризма с целью улучшения социально-экономического состояния сельских территорий.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, сельские территории, сельское население, негосударственные общественные организации.

Gnativ N.B., Skabodina U.I. GREEN RURAL TOURISM DEVELOPMENT AS AN ALTERNATIVE METHOD OF SOCIO-ECONOMIC SITUATION DIVERSIFICATION IN RURAL AREAS

The main aspects and development trends of green rural tourism in Ukraine are considered. It is analyzed the legal and regulatory framework of this kind of functioning. Attention is focused on the development of green rural tourism as a priority direction of non-agricultural entrepreneurial activity and additional form of employment of rural population. The role of NGOs in the process of improving the efficiency of green rural tourism is defined. The practicability of green rural tourism realization in order to improve socio-economic situation of rural areas is proved.

Keywords: rural green tourism, rural areas, rural population, civil society organizations.

Постановка проблеми. В умовах переходу на засади сталого розвитку сільських територій, популяризації процесів деаграризації сільської економіки та актуалізації політики, зорієнтованої на багатофункціональність ведення сільського господарства, окрім сільськогосподарської діяльності, не менш актуальними є альтернативні (несільськогосподарські або позааграрні) напрями диверсифікації соціально-економічної ситуації на сільських територіях, серед яких є виробництво товарів легкої промисловості, виробів народного промислу, творів мистецтва, розвиток туристичних, побутових, інформаційних та інших послуг. Відтак, економічна ситуація сільських територій з вищим ступенем диверсифікації характеризуються стабільністю, зокрема, в період кризових явищ (інфляції, низької платоспроможності населення та ін) [1].

Сільські території України мають великий потенціал не тільки для сільськогосподарського виробництва, але й для альтернативних видів несільськогосподарської діяльності щодо забезпечення продукції та надання послуг, привабливих для вітчизняних та іноземних громадян [2, с. 96].

Останнім часом все більшої популярності набуває розвиток сільського зеленого туризму (далі СЗТ) як економічно доцільного несільськогосподарського напрямку покращення соціально-економічної ситуації на сільських територіях. Сільські території України є особливо сприятливими для розвитку СЗТ, оскільки характеризуються значними природно-рекреаційними та лікувальними ресурсами, багатою історико-культурною спадщиною та мальовничими ландшафтами. Незважаючи на позитивні тенденції розвитку, в Україні ринок СЗТ до цього часу перебуває на стадії становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сільського зеленого туризму висвітлено у працях Ю. Алексеева, В. Васильєва, Ю. Губені, В. Ісаєнка, І. Прокопи, У. Пікалова, У. Головенко та ін., а питаннями міжнародного досвіду функціонування цього виду діяльності присвячені дослідження В. Чеглея, Л. Сарахмана та членів громадської організації «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Проте, незважаючи на значущість проведених досліджень, проблема розвитку сільського зеленого туризму в Україні є недостатньо дослідженою в умовах розвитку ринкової економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку сільського зеленого туризму як ефективного механізму несільськогосподарського виду діяльності на сільських територіях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запорукою сталого розвитку сільських територій в Україні є міцна фінансово-економічна ситуація та високий рівень якості життя сільського населення. Однак за роки незалежності України в сільській місцевості спостерігається скорочення частки населення, посилення міграційних процесів (особливо молодого та економічно активного населення), зростання безробіття, невирішеними залишаються проблеми працевлаштування сільського населення та підприємництва тощо [3; 4].

За даними офіційної статистики, нині в Україні близько 60% сільського населення перебувають за межею бідності, незважаючи на те, що динаміка кількості зареєстрованих мешканців сільських територій дещо покращилась (рис. 1).

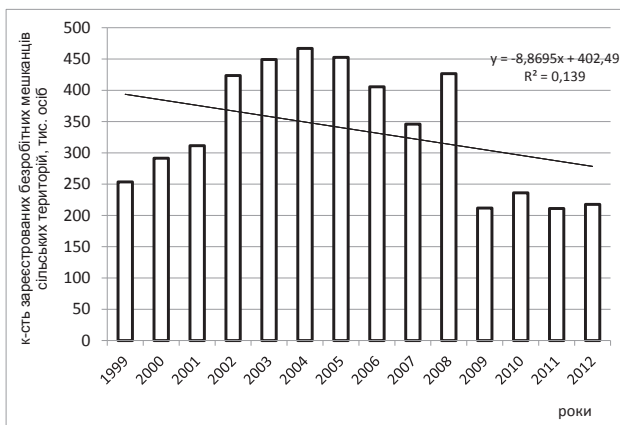

Рис. 1. Динаміка кількості зареєстрованих безробітних мешканців сільських територій України у 1999–2012рр. тис. осіб

Джерело: за даними Державного комітету статистики України

В умовах складної соціально-економічної ситуації розвитку сільських територій багаторічний досвід європейських країн свідчить про доцільність розвитку СЗТ як рентабельного виду економічної діяльності. Зокрема, у повідомленні комісії ЄС до Європейського парламенту та ради «Зайнятість у сільській місцевості: вирішення проблеми браку робочих місць» [5] серед шляхів підвищення рівня зайнятості сільського населення та створення нових робочих місць, згідно з директивними документами Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільської місцевості, є розвиток малого бізнесу, а саме сільського туризму з метою забезпечення можливостей диверсифікації економіки за межами сільського господарства.

Таким чином, аграрна політика ЄС засвідчила позитивний досвід переорієнтації з пріоритетності цінової політики та виробництва сільськогосподарської продукції (функціонально-виробничий підхід) на засади політики підтримки розвитку сільських територій (соціокультурний підхід) [6]. Враховуючи попередні прорахунки аграрного сектору ЄС, нині стандарти Common Agricultural Policy (САП) та регіональної політики ЄС орієнтовані насамперед на розвиток сільських територій як структурної складової аграрної політики ЄС [7]. На думку представників європейської спільноти, розвиток сільського зеленого туризму є серед основних факторів стабілізації економічної ситуації на сільських територіях і водночас відіграє роль катализатора розвитку багатьох галузей економіки [8].

Розвиток СЗТ в Україні регулюється Законом України «Про туризм», Законом України «Про особисте селянське господарство», проектом Закону України «Про сільський зелений туризм», Загальнодержавною програмою соціально-економічного розвитку українського села на період до 2015 р., розпорядженням КМУ про «Затвердження плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006–2010 роки», Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Плану заходів Мінагрополітики України щодо розвитку сільського зеленого туризму на період до 2015 року» та ін. З огляду на те, що у проекті Закону України «Про сільський зелений туризм» та у Законі України «Про особисте селянське господарство» використано поняття «сільський зелений туризм», у даній роботі ми вживаємо саме це поняття.

Про актуальність розвитку СЗТ в Україні свідчить наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Плану заходів Мінагрополітики України щодо розвитку сільського зеленого туризму на період до 2015 року» № 24 від 18.01.2013 р., де подано 15 пріоритетних завдань, визначено відповідальних органів щодо їхньої реалізації та зазначено термін виконання. Всі завдання плану, окрім першого, спрямовані на постійне опрацювання та здійснення відповідних заходів. Згідно з планом заходів, у 2013 р. потрібно було виконати пункт 1 «Організація» – вивчення туристичного ресурсу регіонів з метою розроблення методичних рекомендацій щодо розвитку сільського зеленого туризму. Однак на державному рівні до цього часу відсутні методичні рекомендації організації даного виду діяльності, в той час як у регіональному розрізі є вдалі розробки таких програмних документів (наприклад, Програма розвитку сільського зеленого туризму «Розвиток сільського зеленого туризму в Рівненській області. Практичні рекомендації для власників садиб»). Серед інших важливих завдань цього плану є: популяризація СЗТ через засоби масової інформації та мережу Інтернет, участь у розробці та запровадженні спеціальних регіональних програм з підтримки розвитку СЗТ, підготовка фахівців для роботи у сфері СЗТ, організація та проведення освітніх заходів для осіб, які бажають займатися СЗТ, та ін. Зауважимо, що окремі аспекти поставлених завдань виконуються, проте не у достатній мірі. Серед можливих причин такої ситуації може бути: низький рівень поінформованості сільського населення, відсутність необхідних навичок та ресурсів організації СЗТ, низька якість послуг СЗТ порівняно з європейською, відсутність системи кредитування, неврегульована сертифікація сільських садиб, низький рівень рекламної кампанії та ін.

Незважаючи на те що в Україні з кожним роком розвиток СЗТ характеризується позитивними тенденціями, до цього часу цей вид діяльності не має нормативно-правового статусу та належного правового регулювання, а проведені наукові дослідження здебільшого мають фрагментарний характер. Ситуація ускладнюється ще й тим, що станом на сьогодні немає однозначної інтерпретації та розмежування понять «сільський туризм», «сільський зелений туризм», «аграрний туризм», «сільський екологічний туризм» та ін. У своїх наукових працях дослідники часто використовують ці поняття як синоніми, однак за змістом ці категорії є різними. Таким чином, у науковій літературі та практиці немає однозначного підходу щодо визначення даного поняття, що ускладнює процес його становлення як альтернативного методу економічної диверсифікації та окремого виду туристичної діяльності.

Розглянемо деякі авторські інтерпретації даного поняття. СЗТ – це відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, що передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти та активного залучення відпочиваючих до традиційних форм господарювання [9]; різні форми туризму, пов'язані з функціонуванням сільського господарства [10]; туристська діяльність на території сільськогосподарських (фермерських) угідь, де є умови для виробництва сільськогосподарської продукції і відпочинку міського населення з добровільним частковим залученням бажаючих до деяких видів сільськогосподарських робіт [11]; екологічно стійкий вид туризму, направлений на оздоровлення та використання природних, культурно-історичних та інших ресурсів сільської місцевості для створення туристичного продукту [12]. На наше переконання, дані визначення недостатньо мірою характеризують СЗТ як об'єкт наукових досліджень.

У проекті Закону України «Про сільський зелений туризм» [13] зазначено, що СЗТ – це відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму. В свою чергу, послуги СЗТ – це діяльність членів особистого селянського, особистого підсобного або фермерського господарства з надання послуг бронювання, розміщення, харчування, інформаційного обслуговування, інших видів послуг, що спрямовані на задоволення потреб туристів. З часу опублікування проекту цього закону минуло більше ніж 10 років, однак до цього часу цей закон не ратифіковано, що ускладнює ефективний розвиток СЗТ. Саме тому на даному етапі розвитку туристичної галузі та актуалізації євроінтеграційних особливостей розвитку сільських територій, нагальним залишається питання прийняття цього закону.

Невирішеним залишається питання законодавчого регулювання щодо власника сільської садиби як суб'єкта правових відносин, оскільки немає системи чіткого розмежування між підприємницькою та не підприємницькою діяльністю у галузі СЗТ. Так, у Європі правовий статус сільського господаря є законодавчо закріпленим, тобто у країнах Європи послуги СЗТ надають суб'єкти підприємницької діяльності на основі гнучкої системи правового забезпечення (наприклад, у деяких країнах Європи, зокрема, у Польщі та Угорщині, власники сільських садиб, що надають послуги СЗТ, звільняються від сплати ПДВ). Зокрема, у ст. 3 Закону України «Про сільський зелений туризм» прописано,

що діяльність з надання послуг у сфері сільського зеленого туризму не відноситься до підприємницької діяльності за умови, якщо сукупний річний дохід від діяльності у сфері сільського зеленого туризму не перевищує річного розміру прожиткового мінімуму у розрахунку на сільського господаря та на кожного члена родини, які постійно проживають з ним. На наше переконання, для ефективного розвитку СЗТ в Україні потрібно на законодавчому рівні створити для сільського населення сприятливі умови для організації цього виду діяльності (особливо на стадії становлення цієї галузі як додаткового джерела прибутку), оскільки розвиток СЗТ тісно корелює з соціально-економічною ситуацією на сільських територіях.

Таким чином, пріоритетний напрям сільського зеленого туризму є формою активного відпочинку, підвищення рівня національної самобутності та духовного збагачення людини, а також ефективним інструментом покращення соціально-економічної ситуації на сільських територіях, які перебувають у важких умовах системної кризи. Насамперед ефективний розвиток СЗТ є дієвим механізмом наповнення місцевого бюджету та забезпечення добробуту сільської територіальної громади, оскільки сприяє розширенню сфери зайнятості сільського населення. В контексті переходу на ринкові економічні відносини СЗТ є формою малого бізнесу або підприємницької діяльності, адже обумовлює створення нових робочих місць для сільського населення. Крім цього, СЗТ сприяє покращенню стану інфраструктури та розвитку сфери послуг на сільських територіях: служби побуто, транспортних шляхів, комунікаційних зв'язків, рекреаційних та інших послуг. Переорієнтація діяльності сільського населення на діяльність щодо розвитку СЗТ неодмінно підвищить реалізацію сільськогосподарської продукції, яку вирощують власники особистих селянських господарств, що є додатковим джерелом наповнення сімейного бюджету [14].

Висновки. В Україні є всі передумови та перспективи для організації СЗТ як високорентабельної галузі на місцевому, регіональному та державному рівнях. Насамперед СЗТ є додатковим джерелом надходження коштів до сімейного бюджету та дієвим інструментом створення нових робочих місць, а відтак, покращення стану соціальної інфраструктури, сфери обслуговування, громадського транспорту та ін.

Проте ефективний розвиток СЗТ стримують такі важливі аспекти: нерегульована нормативно-правова база організації цього виду діяльності (зокрема, відсутня система фінансово-кредитної підтримки, категоризації та сертифікації сільських садиб); відсутність Програми розвитку СЗТ; порівняно з європейськими стандартами низький рівень якості послуг; недостатня обізнаність та поінформованість сільського населення щодо організаційних засад розвитку СЗТ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Щербата І. Диверсифікація як напрям соціально-економічного розвитку сільських територій / [І. Щербата, О. Прокопишин, Г. Іваницька] // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія «Економіка АПК». – 2013. – № 20(1). – С. 414–420 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnau_econ_2013_20\(1\)_72.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnau_econ_2013_20(1)_72.pdf).
2. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; наук. ред. В.В. Борщевський. – Львів, 2012. – 216 с.
3. Мельник С.В. Проблеми зайнятості сільського населення та

- шляхи їх вирішення / [С.В. Мельник, Г.Б. Кошелева, І.В. Ретівцев] // Український соціум. – 2012. – № 2. – С. 87–94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Usoc_2012_2_10.pdf.
4. Лендел М.А. Сучасні проблеми зайнятості сільського населення / М.А. Лендел, Ю.Л. Виноградов // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 2. – С. 68–74.
 5. Повідомлення комісії до європейського парламенту та ради 21.12.2006 COM(2006) 857 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/45890>.
 6. The common agricultural policy (CAP) and agriculture in Europe – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://ec.europa.eu/agriculture/faq/index_en.htm#3.
 7. Гоголь Т.В. Пріоритети Спільної аграрної політики ЄС та їх адаптація до умов регіонального розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua>.
 8. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – № 1(6). – С. 138–143.
 9. Рутинський М.Й. Сільський туризм : [навч. посіб.] / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К. : Знання, 2006. – 271 с.
 10. Маєвський Я. Агротуризм: Порадник для сільського господаря / Я. Маєвський. – Львів, 2005. – 80 с.
 11. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу / Т.І. Ткаченко. – К. : Київ нац. торг.-екон. ун-т. – 2006. – 537 с.
 12. Лученок С.А. Агротуризм: мировой опыт и развитие в республике Беларусь / С.А. Лученок. – Минск : БГЭУ, 2008. – 198 с.
 13. Про сільський зелений туризм : Закон України. Проект від 12.04.2007 р. № 3467 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/zakon/pro_siltur.htm.
 14. Гнатів Н.Б. До питання функціонування особистих селянських господарств / Н.Б. Гнатів // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомилинського. Серія «Економічні науки» : зб. наук. праць. – Миколаїв : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Вип. 3. – С. 590–594.

УДК 336.717.18:628.477

Павлиха Н.В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

Дубинчук Л.І.

*аспірант
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ У МІСТІ ЛУЦЬКУ

Стаття присвячена політиці сталого розвитку і екологічній політиці у місті Луцьку як її складовій, що передбачає дотримання певних принципів управління відходами, які визначають розвиток міста. Регулювання фінансових потоків у процесі інтегрованого управління відходами.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічна політика, розвиток міста, екологізація економіки, управління відходами.

Павлиха Н.В., Дубинчук Л.І. МЕХАНИЗМ ОРГАНИЗАЦИОННО-ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ОБРАЩЕНИЮ С ОТХОДАМИ В ГОРОДЕ ЛУЦКЕ

Статья посвящена политике устойчивого развития и экологической политике в городе Луцке как ее составляющей, что предусматривает соблюдение некоторых принципов управления отходами, которые определяют развитие города. Регулирование финансовых потоков в процессе интегрированного управления отходами.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экологическая политика, развитие города, экологизация экономики, управление отходами.

Pavliha N.V., Dubynchuk L.I. THE MECHANISM OF ORGANIZATIONAL AND FINANCIAL MEASURES TO ENSURE THE IMPLEMENTATION OF WASTE MANAGEMENT IN LUTSK

This article is devoted to sustainable development policy in Lutsk. It concerns keeping to some of the principles, which determines sustainable development of the city. The study of financial flows regulation in the process of waste management.

Keywords: sustainable development, ecological policy, ecologization of economy, city development, waste management.

Постановка проблеми. Місто – це соціальна антропогенна екосистема. Згідно з даними ВООЗ, кількість населення, що мешкає в містах розвинутих країн, становить 73-85%. Україна за цим показником практично наблизилася до розвинутих країн світу. На 01.03.2006 року в нашій країні 31,98 млн осіб з 47,21 млн фактично існуючих проживає в містах, що становить 67%. Таким чином, переважна частина населення країни є міськими мешканцями і це повністю відповідає існуючим сучасним тенденціям світової глобалізації [1, с. 203]. У зв'язку з цим розкриття проблеми ефективності управлінських заходів та фінансових аспектів інтегрованого

управління та поведження з відходами на основі аналізу «Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища на період до 2015 року» та зведеного звіту «Про стан організації інтегрованого управління відходами у м. Луцьку» є досить своєчасним і актуальними. В сучасних умовах вдосконалення механізмів організаційно-фінансового забезпечення є одним із найважливіших завдань еколого-економічного стимулювання сфери управління та поведження з відходами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досить ґрунтовно питання удосконалення організаційно-економічного механізму у сфері поведження з відходами